

KRONİK

Türkiye'deki Mültecilik Olgusu ve Festus Okey Vakası

Günsu Usanmaz, A.Ü. S.B.F. Uluslararası İlişkiler Doktora Öğrencisi
Seda Güven, A.Ü. S.B.F. Afrika Çalışmaları Yüksek Lisans Öğrencisi

Giriş

Bu raporda, Nijerya göçmeni Festus Okey'in İstanbul'da bir karakolda ölümünün ve sonrasında yaşananların tüm yönleriyle incelenmesi hedeflenmiştir. Ancak Festus Okey'in durumunun ve hikâyesinin nasıl bu noktaya geldiğinin anlaşılabilmesi için göçmenlik, mültecilik, sığınmacılık gibi kavramların ne olduğunun ve bir kişinin göçmen olmasının pratik olarak ne anlama geldiğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu sebeple raporda Festus Okey vakasının incelenmesine geçilmeden önce, kısa bir teorik çerçeve çizme ihtiyacı duyulmuştur. Bu teorik bölümde göçmenlik, kaçak göçmenlik, sığınmacılık ve mültecilik statülerinin ne olduğu, nasıl elde edilebildiği, birbirilerini nasıl ikame edebildikleri ele alındıktan sonra Türkiye'nin bu konuda nasıl bir rejime sahip olduğu da incelenmiştir. Bu teorik kısım hazırlanırken, Ahmet İçduygu, Giorgio Agamben, Sema Buz ve Stephen Castels gibi yazarların çalışmalarından yararlanılmıştır.

Raporun ikinci bölümünde Festus Okey vakasının ne olduğu, Festus Okey'in kim olduğu, olayın nasıl gerçekleştiği, soruşturma ve dava sürecinde neler yaşandığı anlatılmıştır. Vakanın yanı sıra mahkeme sürecine taraf olmak isteyenlerin görüşlerine ve davaya ilişkin değerlendirmelerine de yer verilmiştir. Bu bölümün kaleme alınmasında Avukat Hüsnü Öndül tarafından hazırlanan Dava Gözlem Raporu, İsmail Saymaz'ın Sıfır Tolerans kitabı, çeşitli basın yayın organlarında davayı takip eden haber ve yazılardan yararlanılmıştır. Ayrıca Seda Güven'in İstanbul Barosu Avukat Hakları Merkezi'nden Av. Ömer Kavili, Çağdaş Hukukçular Derneği'nden Av. Güray Dağ, Helsinki Yurttaşlar

Derneği'nden Av. Erdal Doğan'la gerçekleştirdiği derinlemesine mülakatlar kullanılmıştır. Dava dosyasını incelemek ise, dava hakkında verilen gizlilik kararı sebebiyle mümkün olmamıştır.

I. Teorik ve Kavramsal Çerçeve

Günümüzde göç, giderek daha fazla gündeme gelen ve daha fazla sayıda devlet tarafından bir sorun olarak tanımlanmaya başlanan bir olgudur. Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olmasına rağmen günümüzde bir sorun olarak görülmeye başlanmasının birkaç temel sebebi vardır. Bunlardan en önemlisi, son 200 senede devletlerin sabit sınırlara dayalı bir siyasal birim olarak tanımlanması ve bu ulus devlet tipinin tüm dünyaya yayılmış tek devlet şekli haline gelmesidir. Bu devlet şekli kendini, kendi sınırları içindeki bireylerin bütünlüğü ile tanımladığı ve tüm ideolojisini bu bütünün homojenliğine dayandırdığı için tanım olarak bu bütünün dışında kalanlar sürekli bir sorun kaynağı olarak görülmektedir. Bununla birlikte, göç, günümüz ekonomik sistemi için ciddi bir ihtiyaçtır. Temel üretim birimi olan fabrikaların 19.yüzyılda kırdan kente göçen insanlara ihtiyaç duyması gibi günümüzde de yabancı göçe ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle daha sanayileşmiş ülkeler, 1945 sonrasında yüksek ücret ve geniş sosyal haklarla donanan yerli işçi sınıfına alternatif bir işgücüne ihtiyaç duymuş ve bu açığı da yabancı işçilerle kapatmak yolunu seçmişlerdir. Bu durum küresel gelir dağılımı adaletsizliğinin giderek artması sonucu hızla yoksullaşan güneyden kuzeye doğru ciddi bir göç akımının başlamasına yol açmıştır. Yine de ekonomik sebepler göç sürecinin tek belirleyicisi değildir. Yoksullaşmaya paralel olarak 1980'lerden itibaren artan, SSCB'nin yıkılmasının ardından ise doruğa ulaşan siyasal çalkantılar, güneyden kuzeye doğru yaşanan göçün önemli sebeplerinden bir diğeridir. Özellikle Balkanlar'da ve Afrika kıtasında yaşanan büyük iç savaşlar ve Latin Amerika'daki çalkantılar güneyin mağdur halklarının hızla yaşadıkları toprakları terk ederek kuzeye hareket etmelerine yol açmıştır.

Göç edenlerin önce hayatta kalma, ardından da daha iyi bir gelecek kurma amacıyla başladıkları bu yolculuk çoğu zaman büyük bir hüsrana son bulmaktadır. Hüsrana iki temel kaynağı vardır. Birincisi, bizatihi yolculuğun kendisidir çünkü göç edenler çoğunlukla yasal izin belgeleri olmadan seyahat etmektedirler. Dolayısıyla hem kendilerine varış noktası olarak belirledikleri ülkeye hem de oraya ulaşmak için geçmek zorunda oldukları diğer ülkelere kaçak giriş-çıkış yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum yolculuğun çok tehlikeli ve zor koşullarda yapılmasına ve göç etmek için yola çıkan pek çok kişinin henüz yol aşamasında hayatını kaybetmesine yol açar. Yolculuğun ciddi sıkıntılarından biri de bu yolculuğa aracılık edenlerdir. Aracılar, ister akraba ve tanıdık ağları kurarak ister organize suç örgütleri oluşturarak zaten sınırlı

kaynaklarla yola çıkanların neredeyse tüm varlıklarına el koyarlar. Nitekim günümüzde insan kaçakçılığı, neredeyse küresel çapta ciddi bir örgütlenmeye gitmiş ve talebin artmasıyla birlikte oldukça karlı bir iş kolu haline gelmiştir.

Göç edenlerin yaşadığı ikinci büyük hüsrana kaynağı ise varılan noktada kendilerini içinde buldukları konumdur. Küresel çapta göç, zannedilen aksine en alt sınıflar tarafından değil, görece daha eğitilmiş orta ve orta alt sınıflar tarafından gerçekleştirilmektedir. Çünkü çok zenginler göç etme ihtiyacı duymazken, çok fakir veya kırsal bölgelerde yaşayanlar göç etmek için gerekli minimum imkânlardan yoksundurlar. Özellikle uzak mesafeli göç için, genel dünya sisteminin nasıl işlediğini anlayabilecek ve göç süreçlerini değerlendirebilecek bir bilgi birikimi gerekmektedir. Orta sınıflar hem bu bilgi birikimine sahiptirler hem de sadece bugünlerini geçirmekle değil, çocuklarının geleceklerini garanti altına almakla da ilgilendiklerinden gerekli motivasyonları vardır. Dolayısıyla yolculuk ne kadar zorlu olursa olsun hedeflerine vardıkları an için beklentileri oldukça yüksektir. Oysa bir göçmen ideal gördüğü ülkeye varmayı başarsa bile en iyi ihtimalle mülteci statüsü kazanabilecektir ki, bu da yaşadığı hüsrana boyutunu arttıran bir olgudur. Mültecilik statüsünü açıklamaya geçmeden önce kısaca varış noktası ve transit ülkelerle ilgili bilgi vermek faydalı olabilir. Göçmenler genellikle gelişmiş Avrupa ülkelerine, Kanada ve ABD'ye ya da Uzakdoğu'dan Avustralya'ya varmayı hedeflerler fakat genelde transit ülke olarak adlandırılan Türkiye, Yunanistan, Malta, Meksika gibi ülkelere öteye geçemezler. Göç oldukça karmaşık bir süreç olduğu için transit ülkelerin çoğu hem kendileri göç alırlar hem göç verirler hem de kimisi kalıcı hale gelen bir geçiş akınına maruz kalırlar. Göçmenler kendilerine varış noktası olarak belirledikleri yere gelene kadar genelde resmi kurumlarla temasa geçmemeye çalışırlar. Bu yüzden de çoğunun kimlik dâhil olmak üzere resmi herhangi bir belgesi yoktur. Bir şekilde hedef ülkelerine varmayı başarırlarsa veya transit ülke olarak gördükleri ülkelere birinde beklediklerinden uzun süre kalmak zorunda kalırlarsa ya da bir şekilde yakalanırlarsa mültecilik veya sığınma başvurusunda bulunurlar.

Göç eden bir insan göçmen, kaçak (illegal/irregular) göçmen, sığınmacı ve mülteci, olmak üzere genelde dört farklı kategori altında incelenmektedir. Bu dört kategori, hukuki tanımlama farklılıklarını vurgulamak için işlevsel olmakla birlikte göçen insan için çok büyük fark yaratmaz. Çünkü, aşağıda açıklanmaya çalışılacağı gibi, bu kategorilerin birbirleri arasındaki geçişlilik çok yüksektir ve içerikleri de her an değişebilir.

Göçmen

Sözcüğün en genel anlamı ve kullanımıyla göçmen, yaşadığı alanı kalıcı olarak değiştirip, başka bir alana yerleşen kimsedir. Ancak bu genel tanım elbette çok açıklayıcı değildir. Kişinin kendini göçmen olarak tanımlamaya başlaması için ya yurtdışına gitmiş olması ya da yurtiçinde zorla (genelde devlet zoruyla) göç ettirilmiş olması gerekmektedir. Bu zora dayalı ayırım, kaçak göçmen işçi ile mülteci farklılığını vurgulama çabasının bir sonucudur ki aslında her ikisi de aynı derecede var olma mücadelesinin ürünüdür ve insani olarak birbirlerinden farkları yoktur. 19. yüzyılın sonundan beri hızla artan ulus devlet kurma süreci sırasında tüm dünyada büyük bir göçmen kitlesi ortaya çıkmış, bu kitleye 20.yüzyılın ikinci yarısından sonra yaşanan ekonomik temelli büyük işçi göçleri de eklenmiştir. Bu yeni göçmen kitlesiyle baş etmek için yüzyıl boyunca soykırım, etnik temizlik, asimilasyon ve çeşitli uluslararası antlaşma ve örgütlerle hukuki haklar sağlama gibi çok çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Konumuzla ilgili en yeni ve elbette bu alandaki en önemli belge, 1 Haziran 2003'te yürürlüğe giren Tüm Göçmen İşçiler ile Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası BM Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmenin, göçmenlerin ve ailelerinin haklarının tanınması açısından devletlere bir takım yükümlülükler getirmekle birlikte, uygulanabilirliği tartışmalıdır. Göçmen hakları konusunda faaliyet gösteren örgütler, bu ve benzeri antlaşmalara dayanarak, herkes gibi göçmenlerin de, hukuki statüleri ne olursa olsun, insan haklarından yararlanma hakları bulunduğunu, bu haklar içinde yer alan kölelik ve zorunlu işçilikten korunma, keyfi gözaltına alınmama hakkından yararlanmaları gerektiğini savunurlar. Yine bu örgütler, uluslararası sözleşmelerin bütün göçmenlere eğitim hakkı, din ve vicdan özgürlüğü, ifade özgürlüğü, mahkemelere eşit erişim hakkı ve iş yerindeki haklar gibi haklar sağladığını ileri sürerler (<http://www.amnesty.org.tr>). Ancak akılda tutulması gereken önemli nokta, devletlerin bu antlaşmalara taraf olmalarının doğrudan göçmenlerin bu haklardan faydalanmalarına imkân vermediğidir. Bu antlaşmalarda yer alan hakları hayata geçiren (örneğin eğitim ve sağlık sistemiyle ilgili) yasa ve uygulamalarda değişikliklere gidilmesi gerekmektedir. Ayrıca göçmenlerin kaçak olmalarına yol açan uygulamaların yaygın olduğu ülkelerde, göçmenler resmi makamlardan bu haklarını talep edememektedirler. Fakat yine de bu hakların uluslararası alanda tanınması ve bağlayıcı birer antlaşmayla talep edilebilir kılınması önemlidir. Foucault'nun da belirttiği gibi, hukuk düzeninde bir normun var olması, o normun hakikat düzeninde de var olduğu yani işlediği anlamına gelmemekle birlikte, bu farkı kapatmaya çalışmak bizatihi bir hedef ve mücadele alanı yaratmayı sağlaması açısından dikkate değerdir.

Kaçak Göçmen

Kaçak göçmen kavramı, kişinin bulunduğu ülkede, o ülkenin yasal sisteminin izin vermediği biçimde, yani yasadışı bir konumda bulunmasını ifade etmektedir. Bir kişinin kaçak göçmen olması genelde, ya ülke sınırlarını kaçak yollarla aşarak ülkeye girmek ya da ülkeye yasal yollardan girip, vize gibi yasal izinlerinin süresi dolduktan sonra da ülkede bulunmaya devam etmek suretiyle iki yolla gerçekleşir. Bunun dışında vize şartlarını mesela çalışma izni olmadan çalışmak gibi eylemlerle ihlal edip ya da sığınma taleplerinin reddedilmesinden sonra yine de ülkede kalmaya devam etmek gibi yollarla kaçak göçmen durumuna düşmek de sıklıkla yaşanan bir olgudur.

Kaçak göçmenliğin artmasında etkili olan unsur, savaşlar, çatışmalar ve zulümden ziyade ekonomik saikler ve devletlerin göç politikalarıdır. Özellikle 1970'lerden sonra artmaya başlayan kaçak göç olgusu, aslında refah devleti uygulamalarının yaygın olduğu Batı Avrupa ve ABD tarafından tercih edilen bir göç türüdür. Çünkü kaçak göçmenler özellikle kötü, istenmeyen ve düşük ücretli işlerde, kaçak olmalarından dolayı tüm sosyal haklardan mahrum olarak çalışmakta ve özellikle Çin'in yarattığı düşük ücretli işgücünden kaynaklanan yeni küresel ekonomik şartlarda, refah devleti mantığıyla ulaşılamayacak rekabet imkânını sağlamaktadır. Aynı zamanda, göçmenleri kaçak konumda tutmak, olası hak taleplerinin önünü baştan kesmenin yanı sıra toplumsal entegrasyon ve bunun için gerekli sosyal ve siyasal maliyetten de kurtulmayı sağlamaktadır.

Kaçak göç süreci, göçmenlerin girmelerinin bile yasak olduğu bir ülkede işçi olarak çalışabilmelerinin olanaklı olması gibi kendi içinde çelişkili bir durum yaratır. Ekonominin talepleri kaçak göçmen ihtiyacı yaratır ve devletin buna göz yummasına gerek duyulur. Ancak mevcut uluslararası sistemin temel birimi olan ulus devlet çok çeşitli sebeplerle kendini dışarıya karşı kapatma ve koruma ihtiyacı duymaktadır. Bu durumda aynı ulus devlet dayandığını iddia ettiği homojenliğini korumak adına klasik göç önleyici rejim uygulamalarına gitmek, sınırların güvenliğini arttırmak ve kaçak girişleri önlemeye çalışmak durumunda kalır. Söylenilecek olan, her iki eğilimin de gerçek bir çaba olduğu, fakat sistemin böyle bir paradoks yarattığı ve devletin içinde birbirine zıt eğilimlerin bir arada bulunup işleyebildiğidir.

Kaçak göçü açıklamak ve önlemek amacıyla akademik çevrelerde genelde iki farklı görüş dillendirilmektedir. Bunlardan ilki, ülkeye yasal yollardan girişin daha da zorlaştırılmasının ve sıkı kontrollerin, kaçak göçü teşvik edip arttıracığıdır. Diğeri ise, tam tersine kontrol zayıfladıkça kaçak olmanın kolaylaşacağıdır. Ahmet İçduygu'ya göre, bu görüşlerden, kaçaklığın

doğası gereği, herhangi birinin doğruluğunu kanıtlayacak kadar çok ve sağlıklı veri bulunmamaktadır. Ancak kaçak göçle ilgili bilinen bir şey vardır ki o da kaçak göçü ortaya çıkaran durumlar gibi gerçekleşme şekillerinin de yasal yollardan göç etme ile aynı süreçleri takip ettiğidir. Kaçak göçte de aile, tanıdık, akraba gibi ilişkiler ağı rol oynamakta ancak normal göçten farklı olarak, kaçakçıların kurduğu ağlar, tanıdık ağlarından daha etkili olmaktadır. Göçü yaratan özellikle iki ülke arasındaki işgücü açığı ve işsizlik ilişkisi sabit kaldığı sürece, devletlerin tüm aksi çabalarına rağmen göç kaçaklık bağlamında da olsa sürmektedir. Kaçak göçün yönetilmesinde ve azaltılmasında etkili olan yöntemlerden biri geçici izinlerdir. Oturma ve çalışmaya dair verilen geçici izinler hem her hakkın sınırlı ve izne tabi olduğu dolayısıyla göçmenin hayatının her aşamasının takip edildiği ve kontrol edilebildiği bir düzen yarattığı hem de sürekli yerleşimden ve sonunda da vatandaşlığa giden yoldan mahrum bırakma imkânı sunduğu için tercih edilen bir yöntemdir.

Son olarak değinilmesi gereken kaçak göçle göçmen kaçakçılığı arasındaki farktır. Göçmen kaçakçılığı, Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol'ün 3'üncü maddesinde tanımlandığı şekliyle, “doğrudan veya dolaylı olarak, malî veya diğer bir maddî çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimî ikametgâh sahibi olmadığı bir taraf devlete yasa dışı girişinin temini”dir. Yani göçmenlerin dışında üçüncü taraflar tarafından ve göçmenlerin üzerinden kâr elde etmeyi amaçlayan bir suçtur.

Sığınmacı

Sığınmacı, hukuki olarak mülteci olma şartlarını haiz yani ülkesinden kaçıp başka bir ülkeye sığınma sebebinin zulme uğramak ya da uğrayacağına dair haklı korku olduğunu ispatlayabilen fakat mültecilik statüsü resmi olarak tanınmamış kişidir. Bu sebeple de günlük dilde sığınmacı ile mülteci kavramları sık sık birbirlerinin yerine kullanılabilir. Ancak bu tanımlama, sığınma olgusu ve tarihinin mültecilikten çok daha eskiye dayanmasını göz ardı ettiği gibi, sığınmacılığın mültecilikten önce gelen ve daha temel bir hak olduğunu da gizlemiş olur. Sığınmacılık mülteciliğe önceldir çünkü hem kişi aslında mülteci olmadan önce sığınmacı olmak durumundadır hem de sığınma hakkı insan hakları hukukunda mültecilik hakkının dayandığı Cenevre Sözleşmesi'nden daha eski ve temel bir belge olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14. maddenin ilk fıkrasında tanımlanmıştır. Söz konusu maddede, “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.” şeklinde tanımlanan sığınmacılığın sağladığı en büyük hak ya da avantaj geri göndermeme (Non-refoulement) ilkesine dayanır. Geri göndermeme

ilkesi sığınmacının baskı ya da zulme dayalı haklı korku içinde bulunduğu için kaçtığı veya geldiği ülkeye geri gönderilememesidir. Bu ilke doğrudan doğruya yaşam hakkının korunması ile ilişkili olduğundan özellikle insan hakları alanında faaliyet gösteren örgütler tarafından sığınma temel bir hak olarak görülmektedir. Buna rağmen Cenevre Sözleşmesi'nde devletlerin bu hakka sınırlama getirebilmelerine imkân verildiği gibi, kişinin zulüm altında olmayacağı düşünülen üçüncü bir ülkeye gönderilmesine ya da sınır dışı edilmesine engel konulmamıştır. Yine de, eğer bir uluslararası insan hakları hukuku olduğu iddia edilebilirse, diğer hukuk sistemleri gibi burada da bir uygulama için pek çok farklı yasaya, yani uluslararası sözleşmeye dayanarak hak aramak mümkün olabilir. Nitekim yine aynı insan hakları örgütleri bu mantıkla öncelikle İHEB, Cenevre Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, İşkencenin Önlenmesi, sözleşmeye dönüşmemiş olsa da BM Sığınmaya İlişkin 1967 Bildirisi gibi çeşitli sözleşmelere dayanarak hem gelenen ülkeye hem de başka bir üçüncü ülkeye gönderilmeye itiraz etmenin mümkün olduğunu savunmaktadırlar. Özellikle 1967 yılında BM Genel Kurulu tarafından yayınlanan sığınmaya ilişkin bildiriye, kitlesel nüfus akışı ya da ulusal güvenlik tehdidi gibi olağanüstü haller haricinde, devletlerin gelenleri sınırdan geri çevirmemeleri ya da sınır dışı etmemelerinin tavsiye edildiği görülmektedir. Genel bir iyi niyet ve tavsiye niteliğinde olan bu bildirinin bile olağanüstü hallerde yaptığı vurgu manidardır ve hak arama imkânının da yaptırım gücünün de değerlendirmeyi yapan devletlerin inisiyatifinde olduğunu açığa vurmaktadır.

Sığınmacıyla mülteci arasındaki resmi makamlarca tanınmış olmaya dayalı ince ayırım, bazı durumlarda insan hayatı açısından ciddi farklar da yaratabilmektedir. Her ne kadar teorik olarak “Uluslararası korumaya ihtiyaçları olmadığı anlaşılana kadar sığınmacılar mültecilere tanınan haklardan yararlanabilmektedirler.” denilse de, pratikte sığınmacılar mülteciler kadar görünür olmadıkları gibi, mülteci statüsüne geçene kadar bekledikleri süre içinde çadır ya da harabe gibi yerlerde barınmak zorunda kalan ve genelde kadın ve çocukların daha fazla mağdur olduğu bir topluluk oluştururlar. Bazen Türkiye örneğinde olduğu gibi (ileride açıklanacak Cenevre Sözleşmesi'ne konulan mekânsal çekince sebebiyle) asla mülteci olarak kabul edilmeyecekleri yani senelerce ne içeri girebildikleri ne de dışarı çıkabildikleri ülkelerde, toplumlarda, sıkışabilmektedirler. Bazen de Avustralya gibi, sığınmacı olarak girdikleri ülkede, asla mültecilik başvurusu yapamayacakları ya da başvuru sürecinin makulün çok ama çok ötesinde uzatıldığı koşullarda yaşamaya mecbur edilebilmektedirler.

Sığınmacılıkla ilgili son olarak belirtilmesi gereken şey, Cenevre Sözleşmesi'ne bağlı 1967 protokolünde ve BM'nin Genel Kurul bildirisinde kişiye sığınma hakkı vermenin sadece insani bir eylem olduğu ve politik olmadığı belirtilmiştir. Oysa tüm insanlık ya da insancılık söylemlerinde olduğu gibi sığınma statüsü de doğası gereği politiktir. Çünkü kimin sığınmacı olacağını belirlemesinden, sığınmacının hangi şartlarda ülkede var olabileceğine yani yaşamının düzenlenmesine kadar geçen tüm süreç bir karara dayanmaktadır. Karar vermek, dahası bir şeyin politik olmadığını söylemek bizatihi politik bir eylemdir. Zaten Arendt'e göre de, bu sözleşmelerin ortaya çıkmasına yol açan 2. Dünya Savaşı ve sonrasındaki olaylardan dolayı mülteci ve sığınmacı olanların ülkelerine iadelerini önlemek gibi eylemler insancıl kaygılardan değil, anavatanları olmayı kabul eden yani gönderilebilecekleri bir ülkenin olmamasından kaynaklanmaktadır.

Mültecilik ve Cenevre Sözleşmesi

Mültecilik tanımı, temel olarak, 141 devlet tarafından imzalanmış ve 1951 yılında imzaya açılıp 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiş Cenevre Sözleşmesi tarafından yapılmış olup daha sonra 1967 de imzalanan ek protokol ve diğer bazı antlaşmalar tarafından genişletilmiştir. Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal guruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri sebebiyle haklı nedenlere dayanarak zulüm korkusu duyan ve bu sebeple vatandaşı olduğu ülkeyi terk eden veya diplomatik korumasından yararlan(a)mayan kişilere verilen bir statüdür. Bu statüye sahip kişiler tıpkı sığınmacılar gibi hayatlarının ya da özgürlüklerinin tehdit altında olacağı ülkelerin sınırlarına geri gönderilemezler. Bu statünün temel amacı kişinin mülteci olarak bulunduğu ülkede pek çok açıdan vatandaşlar ya da en azından diğer yabancılar gibi muamele görmesini sağlamaktır.

Mülteci statüsü aynı zamanda kişinin mülteci statüsünü aldığı ülke tarafından diplomatik korumaya sahip olmasını da sağlamaktadır. Dikkat edilirse mültecilik statüsü sadece vatandaşlığın kaybedilmesi ya da ülkenin terk edilmesi durumlarında değil, vatandaşı olunan ülkenin diplomatik korunmasından yoksun kalındığı hallerde de verilebilmektedir. Nitekim diplomatik koruma göçlerin ve seyahat yoluyla insan hareketliğinin sürekli olarak arttığı bir çağda önemli bir vatandaşlık hakkıdır. Özellikle 11 Eylül'den sonra sadece belli dini ya da etnik kökene ait olmanın başlı başına bir tehdit olarak algılanabildiği veya güvenlik gerekçesiyle kişinin bir anda tüm haklarından yoksun hale gelip tevkifata uğrayabildiği düşünülürse, diplomatik korumanın önemi daha iyi anlaşılabilir.

Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan mültecilik statüsünün kazanılmasına dair hükümlere bakıldığında göze çarpan bir iki tespit yapmakta fayda var.

Öncelikle kişi korkusunu haklı nedenlere dayandırmak zorundadır ki, bu hem subjektif hem de muğlak bir tanımdır. Bu ifade, çeşitli keyfi uygulamalara yol açabileceği gibi, aşırı dar yorumlanması sonucunda mültecilik statüsünün işlevsizleşmesine de olanak sağlamaktadır. İkinci olarak baskı ve zulmün kanıtlanması kadar, bunun belli bir ayrımcılığa dayanarak uygulandığının kanıtlanması da çok zordur. Ayrıca belli bir zümreye aidiyetin dışında genel olarak tüm topluma uygulanan baskı ve zulümden kaçma imkânının da önünü kapatmaktadır.

Cenevre Sözleşmesi'nin ardından, bu sözleşmedeki bazı eksiklikleri giderip mülteci tanımını genişleten başka sözleşmeler ve bunlara bağlı mülteci rejimleri kurulmuştur. Örneğin 1969'da imzalanan Afrika Birliği Sözleşmesi ile zulüm korkusuna ek olarak dış saldırı, işgal ve kamu düzeni bozukluğu da mülteci olabilme şartlarına eklenmiştir. Ardından 1984'te Latin Amerika ülkeleri tarafından Cartagena Bildirisi yayınlanmış ve mültecilik tanımı en geniş haline ulaştırılmıştır. Cartagena Bildirisi'ne göre mülteci, yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, insan hakları ihlalleri ya da kamu düzenini bozan diğer durumlardan dolayı yaşamı, güvenliği veya özgürlüğü tehdit altında olduğu için ülkesinden kaçan kişidir. Görüldüğü gibi bu sözleşmeler Cenevre Sözleşmesi'nden çok daha kapsayıcı bir tanımlamaya ve daha az subjektif kıstasa sahip olsalar da hem imzacı devletler ve dolayısıyla kapsadığı alan açısından hem de hukuki yaptırım gücü açısından Cenevre Sözleşmesi'nden çok daha sınırlı bir etkiye sahiptirler.

Mültecilik statüsü, yukarıda sayılan çeşitli bağlayıcı sözleşmeler ve bunlara dayanarak yaratılan kurumlar aracılığıyla bazı hakları haiz gibi görünmesine rağmen aslında haklardan yoksunlukla tanımlanmaktadır çünkü mülteci temel olarak toprağıyla bağlantısı kesilmiş kişidir. Mevcut siyasal düzende kişinin toprakla bağlantısı ulusla olan bağlantısını kuran olgudur ve ulus da aslında siyasal bedeninin temsil aracıdır. Dolayısıyla toprakla ilişkisi kesilen kimse siyasal temsil ve varoluş imkânından da mahrum kalmış olur ve herhangi bir hakkın sahibi olduğunu iddia etmek, siyasal temsil hakkı olmadan çok da olanaklı değildir.

Mültecilikle ilgili son olarak bahsedilmesi gereken konu, mülteci olabilmek için yaşanan süreç ve kişi üzerindeki gelgitli psikolojik yansımalarıdır. Mülteci olma sürecini açıklamak için 8 aşamalı bir model öngörülmektedir. İlk aşama kişinin çeşitli sebeplerle hayatı ve özgürlüğü için tehdit algılamasıdır. İkinci aşama genelde çok zor verilen kaçma kararının alınması ve üçüncü aşama olarak kaçışın planlanması ve gerçekleştirilmesidir. Dördüncü aşama olan güvenli bir yere ulaşma beraberinde kurtulma hissi, bir

rahatlama ve iyimserlik sağlamaktadır. Oysa beşinci aşama yani kamp yaşamı ve getirdiği hem geçmişini hem de kimliğini kaybetmiş olma durumu, tam tersi ciddi bir yıkım etkisi yaratmaktadır. Kamp yaşamındaki bağımlılık ve kişinin kendi yaşamı üstündeki kontrol kaybı kimi zaman ruhsal sağlığın da kaybedilmesine yol açmaktadır. Altıncı aşama olarak tespit edilen mültecilik başvurusunun kabulü ise, kamptan çıkışın yarattığı umuda yeni bir ülkeye gitmenin korkusunun eşlik ettiği bir etki yaratmaktadır. Yedinci aşama bir önceki aşamadaki korkuyu haklı çıkararak, içine girilen yeni topluma uyumsuzluk hissinin yoğun olduğu bir dönemdir. Sekizinci ve son aşamada ise, artık içinde yaşanılan toplumla uyumlaşma süreci başlar ve mülteci de kendine yavaş yavaş yeni bir hayat kurar. Görüldüğü gibi, mültecilik çok zorlu fiziki ve psikolojik şartlar altında kişinin tüm yaşam düzenini değiştiren ve muhtemelen bir daha da eskisi gibi yeniden kurulamayan bir hayatın adıdır.

Türkiye’de Göçmenlik Rejimi

Türkiye, Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olmakla birlikte coğrafi çekince koymuştur. Bu coğrafi çekinceye göre, Türkiye sadece ve sadece Avrupa’dan gelenleri bu sözleşme kapsamında değerlendirmekte ve Doğu Avrupa dışında kalan dünyanın herhangi bir yerinden gelen kişilere bu sözleşmeyi uygulamamaktadır. Bu çekincenin sebebi Sözleşme’nin ortaya çıktığı 2. Dünya Savaşı sonrası koşullarında yaşanan mülteci sorununa bir çözüm sağlamak ama Türkiye’nin tarihsel ve coğrafi konumu sebebiyle tehdit olarak algıladığı bölgelerden kendisine doğru bir mülteci akını olmasını engellemektir.

Türkiye mültecilik konusunda halen pek çok farklı kanunla düzenlenmiş karmaşık bir sisteme sahiptir. Temel olarak “İskân Kanunu”, “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun”, “Pasaport Kanunu”, “Vatandaşlık Kanunu”, “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” bu sistemin öğeleridir. Türkiye bu kanunlara göre geçici sığınmacıları uydu kentlerde zorunlu ikamete tabi tutmaktadır. Geçici sığınmacıların dışındakiler için ise yasadışı göçmenler olarak tanımlanan bir kategori oluşturulmuştur. Misafirhane ya da göçmen merkezlerine zorla kapatılan bu yasadışı göçmenler ülkeye giriş için yasal evrakları olmayanlardır. Oysa Cenevre Sözleşmesi’nde olduğu gibi ulusal mevzuata göre de mülteci konumuna düşmüş kişilerin ülkeye girişlerinde yasal evraklarının bulunmaması ilke olarak suç ya da yasa dışılık

oluşturmamaktadır (HYD Mülteci Raporu).* Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin 2007 Kasım'ında hazırladığı ve Türkiye Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar İltica Daire Başkanlığı'na sunulan raporuna göre, Türkiye'deki uygulama, kişileri, mülteci ya da geçici sığınmacı olup olmadıklarına dair adil bir değerlendirme sürecinden mahrum bırakmakta ve yakalanan herkesi yasadışı göçmen olarak niteleyip, hemen hemen her ilde bulunan bu merkezlere kapatma yönündedir. Misafirhanelerde yasal evrakları bulunmayanlar ve iltica hukukunu ihlal edenler (örneğin zorunlu ikamet etmeleri gereken şehirden başka şehre ziyaret amaçlı da olsa izinsiz gidenler bu hukuku ihlal etmiş sayılırlar) ya da suç olduğu iddia edilen faaliyetlerde bulunanlar (yasal bir yargılama sürecine erişmeden) tutulmaktadır. Merkezlerde durum İçişleri Bakanlığı'nın denetime izin vermemesi sebebiyle çok net bilinmemekle birlikte, HYD'nin yaptığı mülakatlar sonucu edindiği bilgiler, bu mekânların gerçek birer kamp niteliği gösterdiği ve içeride tutulanların koşullarının çok vahim olduğu yönündedir. Çoğu zaman temiz hava alma imkânından bile yoksun kalacak kadar hareket kısıtlılığının yanı sıra eksik hijyen koşulları, yemek ve ücretsiz içme suyu bulamama, soğukta kalma, memurlar tarafından hem sözlü hem fiziksel tacize maruz kalma gibi durumlar (işkence olarak tanımlanabilecek falaka ve çıplak tutulmak da dâhil olmak üzere) son derece yaygın olarak yaşanmaktadır. Büyük çoğunluğunu mültecilerin oluşturduğu bu insanlar tüm bu muamelenin yanı sıra ne için ve ne kadar süreliğine kapatıldıkları, yasal durumlarının ne olduğu konusunda bilgilenme, sığınma başvurusu için hukuki yardım alma ya da aracı kurumlar hatta çoğu zaman BMMYK ile görüşme imkânından bile yoksun bırakılmaktadırlar. Merkezlerin dışında hava alanlarındaki diğer kapatılma mekânı olan Transit Bölgelerde ise sığınma başvurusu yapma imkânı tamamen ortadan kaldırılmıştır. Bu durum özelde mülteciler ve genelde göçmenlerin yasalara değil, polislin iradesine tabi olmasına iyi bir örnektir. Özellikle son yıllarda artan devrilen teknelerde, şoförünün terk ettiği kamyonların kasalarında, bodrum katlarında balık istifi gibi sıkışarak var olmaya çalışan insanların neden devletle muhatap olmaksızın bu muameleye tahammül etmeyi seçtiklerini anlamak için de bir fikir vermektedir.

Bu merkezler, “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” (1994 Sığınma Yönetmeliği) ve Yönetmelikte 2006 yılında yapılan değişiklikler, “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye iltica Etmek Üzere

*http://www.hyd.org.tr/staticfiles/files/multeci_gozetim_raporu_tr.pdf

Türkiye'den ikamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Genelge” (2006 Genelgesi) ve “1983 Mülteci Misafirhanesi Yönetmeliği”ne dayanılarak açılmaktadırlar. Buna benzer merkezlerde tutulanların hakları ve asgari yaşama koşulları BM İşkencenin Önlenmesine Dair Sözleşme, BMMYK Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz, BM Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubunun tavsiyeleri, BM Her Türü Gözaltı ve Hapis Tutulanların Korunmasına Dair BM İlkeleri Bütünü ve Mahpusların Muamelesine Dair Asgari Standart Koşullar gibi belgelerle tanımlanmaya çalışılmıştır. Fakat bu belgelerde çok genel ilkelerden bahsedilmiş olup, bu ilkelerin hayata geçip geçmediğini belirleyecek kriterlerden söz edilmemiştir. Denetim mekanizmaları da son derece etkisizdir ve göç devletin mutlak egemenlik alanına girdiği iddia edilen bir konu olduğundan, uluslararası alanda hazırlanmış ciddi bir ilkeler külliyyatına rağmen keyfi uygulamalar hatta sadece polisin keyfi uygulamaları merkezlerdeki koşulların belirlenmesinde başatır.

Türkiye'nin koyduğu coğrafi çekinceye tek istisna etnik olarak Türk asıllı olan mültecilere karşı uygulanmaktadır. Örneğin Iraklı Türkmenlerin 1934 İskân Kanuna göre Türkiye içinde serbest dolaşma ve ikamet etme hakları vardır. Bu etnik ayrımcılığın kaynağı Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından Kerkük, Bulgaristan gibi bölgelerde kalan Türklere ilişkin çözülmemiş nüfus sorunları bulunması olduğu kadar, devletin uyguladığı vatandaşlık rejimidir de. Vatandaşlık hukukunda çifte vatandaşlığı önlemeye yönelik genel düzenlemeler gibi pek çok uygulamanın yanı sıra Almanya'daki göçmen Türklere Alman Hukuku'nun da arkasından dolanılarak çifte vatandaşlığa çalışılmaları gibi tutumlar devletin bu tavrını açıkça göstermektedir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Türkiye'deki Mülteciler İle İlgili Konumu

BMMYK Türkiye Ofisi Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi çekince sebebiyle diğer ülkelerde olduğundan daha geniş bir yapılanmaya sahiptir. Türkiye koyduğu bu çekinceyle yalnızca Avrupa'dan gelenlere mültecilik statüsü tanıdığından, dünyanın diğer bölgelerinden gelenlere ancak kısa bir süreliğine geçici sığınmacı statüsü tanımaktadır. Bu insanların hem üçüncü ülkelere geçiş yapabilmeleri hem de uluslararası korumadan yararlanabilmeleri için BMMYK'nın sığınmacı statülerini kabul etmesi gerekmektedir. Türkiye hem göç veren, hem göç alan, hem de transit göç ülkesi olması sebebiyle Afrika'dan, Orta Doğu'dan, İran'dan ve Asya'dan büyük miktarda insanın akınına uğramaktadır. Gelenler yukarıda sayılan her

türlü göç sınıflandırmasına sokulabilmektedir. Bu sebeple BMMYK çok ve çeşitli insana koruma sağlamak ve onların diğer ülkelere gidişlerini düzenlemek zorundadır. Yani BMMYK Türkiye’de devletin göç rejimini yönetmesinde önemli bir dayanak noktası, arabulucu olarak işlev görmektedir.

Son olarak değinilmesi gereken BMMYK ile Türkiye arasındaki yetki sorunudur. BMMYK kendi tüzüğüne ve Cenevre Sözleşmesi’ne dayanarak bir devletin mülteci olarak tanımayı reddettiği insanları da, eğer Cenevre Sözleşmesi’nde ve kendi tüzüğünde belirlenen koşullara uyuyorlarsa, mülteci olarak tanıyabilmektedir. Nitekim Türkiye’nin koyduğu coğrafi çekince sebebiyle kabul etmediği kişileri bu sayede mülteci olarak tanıyıp üçüncü ülkelere kalıcı yerleşimci olarak gönderebilmektedir. Fakat Türkiye kendisinin mülteci olarak tanımadığı kişilerin BMMYK tarafından da tanınmaması ve ülkelerine geri dönmeye ikna edilmesi konusunda baskı yapmaktadır. Türkiye’de 2008 yılı itibariyle çok büyük oranı Irak ve İran’dan gelen 18.000 kişi mültecilik ve sığınma için başvurusu yapılmıştır. Özellikle Suriye üzerinden gelen Iraklıların kabul edilmediği ve BMMYK tarafından mülteci olarak tanınmalarına rağmen zorla geri gönderildikleri tespit edilmiştir. Devlet yetkilileri zorla geri göndermeleri kabul etmeyip, yaşananların gönüllü geri dönmeler olduğunu savunmaktadır (USCRI, 2008 Türkiye Ülke Raporu)*.

II. Festus Okey Vakası

Yukarıdaki aktarılan teorik çerçevenin ışığında Festus Okey vakasını incelemek önemlidir. Çünkü Festus Okey çeşitli göçmenlik statülerinin işlevini görmek açısından eşsiz bir örnek oluşturmaktadır. Festus Okey BMMYK tarafından sığınmacı olarak tanımlanmış ve bu statüsünü belirten bir kimlik kartı almaya hak kazanmıştır. Ancak bir vatandaşlık bağından yoksun kalması sebebiyle hem ölümü hem de mahkeme sürecinde yaşananlar mültecilik/sığınmacılık/göçmenlik gibi kavramların özünü açıklamamız için bize iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Festus Okey’in yaşamı, hukuki durumu ve ölümü

Festus Okey, Nijerya’daki zor koşullardan kaçıp Türkiye’ye 2005 yılında gelmiştir. Festus Okey’in asıl adının Bethel Chinasoakwu Ogu olduğu ve 5 Ağustos 1975 tarihinde Nijerya’da doğduğu dava süreci boyunca araştırma yapan avukatlar tarafından tespit edilmiştir. 2005 yılında Türkiye’ye gelmeden önce kısa bir süre kaldığı İran’da adını Festus Okey olarak değiştirdiği

*(<http://www.refugees.org/countryreports.aspx?id=2175>) (02.02.2009)

görülmüştür. Pek çok sınırı geçmek ve bu süreçte pek çok kamu görevlisinin yanı sıra pek çok yer altı örgütüyle de ilişkiye girmek zorunda kalan mülteciler için kimlik değiştirme sık rastlanan bir durumdur. Okey, kaçak olarak girdiği Türkiye’de amatör futbol kulüplerinde futbol oynayarak kendine bir kariyer edinmeye çalışmış ancak başarısız olmuştur. Bu sırada İstanbul’da polis tarafından yakalanmış ve 2006’da sınır dışı edilmiştir. Ekim 2006’da Türkiye’de tedavi amaçlı bulunmak üzere 30 gün süreli vize alarak yeniden İstanbul’a gelmiştir. Şubat 2007’de yakalanmış, vize süresinin dolması sebebiyle kaçak olarak ülkede bulunduğu tespit edilip tutuklanmış ve Kumkapı Yabancılar Misafirhanesi’ne götürülmüştür. 6 ay kaldığı Misafirhane’den Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği’ne mültecilik başvurusunda bulunarak çıkabilmiştir. BMMYK başvurusunu kabul etmiş, kendisine sığınmacı olarak kabul edildiğine dair bir belge vermiştir. Türkiye’deki mevzuat gereği sığınmacı olarak kabul edilen kişiler devletin belirlediği şehirlerde zorunlu ikamete tabi tutulmaktadır. İzin almadan da bu kentlerden ayrılmaları yasaklanmıştır. Okey BMMYK’dan sığınmacı statüsünü aldıktan sonra mülteci olarak gönderileceği ülkeye gitmeyi beklemek üzere Mersin’de zorunlu ikamete tabi tutulmuştur. Olayın olduğu sırada İstanbul’da bulunması ise Mersin Emniyet Müdürlüğü’nden iki hafta için aldığı yol izin belgesi sayesinde olmuştur. 8 Ağustos-22 Ağustos 2007 tarihleri arasında kapsayan izin belgesi Festus Okey’in bu tarihten önce Mersin’de yaşadığını ve geçici süre ile İstanbul’da bulunduğunu göstermektedir.

Görüldüğü üzere Festus Okey önce kaçak veya yasadışı göçmen olarak tanımlanmıştır, ardından yasal belgelerle yeniden ülkeye girmiş ancak yine kaçak durumuna düşmüştür. Daha sonra BM tarafından sağlanan sığınmacı statüsüne kavuşmuşsa da seyahat ve çalışma dahil pek çok hakkından mahrum olarak yaşamıştır.

20 Ağustos 2007 tarihinde, Festus Okey ve arkadaşı Mamina Oga, Beyoğlu’nda sokakta yürürken, Tarlabası’nda devriye gezen polisler tarafından şüphe üzerine durdurulmuş ve üzerleri aranmıştır. Arama sırasında üstlerinde kokain bulunması üzerine her ikisi de gözaltına alınarak Beyoğlu Emniyeti’ne götürülmüşlerdir. Mamina Oga, karakolda birinci katta tutulurken, Festus Okey aynı binanın dördüncü katına çıkarılmıştır. Nezarethanede vurulan Festus Okey’in Taksim Eğitim Hastanesi’ne kaldırıldığı ancak yapılan müdahalenin kendisini yaşatmaya yetmediği açıklanmıştır. Bu raporda hem Okey’in vurulmasının hem de ardından yaşanan yargılama sürecinin nasıl cereyan ettiği incelenmeye çalışılacaktır.

Okey’in neden ve nasıl vurulduğuna dair tek bilgi Okey’i vuran polis memuru tarafında verilen ifadede elde edilebilmektedir. Çünkü olaya ilişkin emniyet merkezine geliş, hastaneye götürülüş ve hastaneye giriş anı dışında hiçbir görüntü kaydına kamuoyu ve mahkeme tarafından ulaşılamamıştır.

Okey'i vuran polis memuru Cengiz Yıldız'ın ifadesine göre, kendisi ve polis memuru Erdoğan Tuna, Festus Okey'i nezarethanenin onarımında olması gerekçe gösterilerek, avukatlarla şüphelilerin görüştüğü odaya almış ve el kol hareketleriyle tamamen soyunmasını istemişlerdir. Bu üst aramasında Festus'un bacak arasındaki bölgede kokain bulunmuştur. Bunun üzerine Yıldız, Erdoğan Tuna'dan grup amirleri Ömer Akçay'ı durumdan haberdar etmesini istemiştir. Yine aynı ifadeye göre, Festus giyinirken arkası dönük vaziyette kapıya yönelmekte bulunan Yıldız'ın silahına doğru uzanmış ve bu esnada gerçekleşen arbede sonucunda tetik emniyeti açık durumdaki silah ateş almıştır. Ağır yaralanan Festus, kaldırıldığı Taksim Eğitim Hastanesi'nde ameliyata alınmış ancak hayatı kurtarılamamıştır.

Festus Okey'in ölümünden sonra İstanbul'da yaşayan Nijeryalılar cenazeyi teslim alma talebinde bulunmuşlardır. Ancak cenaze Nijeryalılara teslim edilmek yerine iki ay morgda bekletilmiştir. Daha sonra Dışişleri, Adalet ve İçişleri Bakanlığı yetkililerinin bilgisi dâhilinde soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Savcılığı'nın kararı ile Festus Okey'in Festus Okey olduğuna kanaat getirilmiş ve düzenlenen resmi tespit, teşhis ve teslim tutanakları ile cenaze ülkeden çıkartılıp Nijerya'ya gönderilmiştir.

Soruşturma Süreci

Olay anı ile davanın açılması arasındaki tüm olayları kapsayan soruşturma sürecinde yaşanan aksaklıklar ve yapılan hatalar hem dava sürecinin uzamasına hem olayın nasıl olduğuna dair bir muğlaklık oluşmasına yol açmıştır.

Soruşturmaya ilişkin sorunlar, hem Festus Okey'in tutuklanmasına ilişkin zaptetme tutanağının hem Festus Okey'in üzerinde bulunduğu iddia edilen kokaine dair tartı vezin tutanağının hem de vurulma olayına ilişkin tutanağın, olay gerçekleşikten sonra zanlı memur Cengiz Yıldız ve ekip arkadaşları tarafından hazırlanmasıyla başladı. 18.05 ve 18.06'da birer dakika arayla imzalanmış görünen ilk iki tutanakta imzası bulunan üç kişiden ikisinin aynı dakikada Festus Okey'i polis karakolundan hastaneye götürmek üzere taşırken görüntüleyen kamera kayıtları mevcuttur. Tutanaklarla ilgili son usulsüzlük ise, 21 Ağustos 2007 saat 01:10'da düzenlenen Olay Tutanağı ile 01:10'da düzenlenen Olay Yeri İnceleme Tutanağı'nın içlerinde Cengiz Yıldız'ın da bulunduğu Beyoğlu İlçe Emniyet Müdürlüğü'nde görevli bulunan ekip tarafından hazırlanmış olmasıdır. Sanık kendisiyle ilgili raporu kendisi hazırlamış ve imzalamıştır.

Olaya ilişkin tutanakların sonradan düzenlendiği şüphesinin üstüne bir de somut delillerin ortadan kaybolması soruşturmanın pek de sağlıklı yürütülememesine yol açtı. Cengiz Yıldız'ın ifadesinin doğruluğunu gösterecek iki önemli delil vardı. Bunlardan ilki atış mesafesinin belirlenmesinde yaşamsal öneme sahip olan Okey'in olayın yaşandığı sırada üzerinde bulunan gömleğin kaybolmasıdır. Hastanedeki kamera kayıtlarına göre, hastaneye geldiği sırada üzerinde bulunan gömlek soruşturma sırasında bulunamamıştır. Hastane görevlileri Okey'in üzerinden çıkan eşyaları, Okey'in hem tutuklanması hem de hastaneye götürülmesi sırasında Cengiz Yıldız'ın yanında olan ekip arkadaşı Kamotay Kayhan Akçıl'ın teslim aldığı bildirilmişlerdir. Olay yeri inceleme ekibinin orada bulunmasına rağmen delil özelliği taşıyan eşyaların neden Akçıl'a teslim edildiği ve bu teslim edilen eşyalar arasından neden gömleğin çıkmadığı hakkında soruşturma açılmamış olup, savcılık tarafından 2008/3808 sayılı takipsizlik kararı ile konu kapatılmıştır. Oysa Festus Okey'e yapılan otopsi raporunda, derialtı incelmelerinin atışın bitişik mesafeden yapılmadığını göstermekte olduğu ancak tam atış mesafesinin belirlenebilmesi için kurşunun ilk temas noktası olan gömleğin incelenmesi gerektiği ifade edilmiştir. İkinci önemli delil kaybı ise, hem Yıldız'ın hem de Okey'in silahı tutup tutmadıklarını gösterecek olan el swapları yani silahı tutan kişilerin elinde silah patlaması sırasında oluşan barut izinin bulunamamasıyla yaşanmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Polis Dairesi tarafından hazırlanan raporda, Cengiz Yıldız'dan alınan örneklerle göre silahı tuttuğu iddia edilen her iki kişinin de elinde barut izinin olmadığı tespit edilmiştir. Bu izlerin bulunamaması da Festus Okey'in gerçekten silahı tutup tutmadığının anlaşılmasına yol açmıştır.

Henüz soruşturma sürerken yaşanan bir diğer önemli gelişme de Nijerya Devleti'nin Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na yazı yazarak Türkiye'deki Nijeryalılara karşı davranışların Nijerya kamuoyunda çok tepki çektiğini bildirmesi ile yaşanmıştır. Nijeryalı yetkililer hem soruşturma hem de cenaze defin işlemleri ile ilgili bilgi talep etmiş ve olayın açıklığa kavuşturulmamasının iki ülke ilişkilerini zedeleyebileceğini ifade etmişlerdir. Yazıda yetkililer Nijeryalıların Türkiye'de polise rüşvet vererek serbest kaldıklarına dair duyumlar aldıklarının da altı çizilmiştir. Dışişleri Bakanlığı ise, Adalet Bakanlığı'na bir yazı yazarak durumun ciddiyetini bildirmiş, olayın bir an önce aydınlatılmasının önemini hatırlatmıştır.

Dava süreci başlamadan önce yaşanan son önemli gelişme, Beyoğlu Emniyet Müdürlüğü'nün düzenlediği bir operasyonla Mona Musa isimli Somalili bir göçmenin adres olarak gösterdiği eve baskın yapması oldu. İddiaya göre bu evde üzerinde Festus Okey'in resmi bulunan üç farklı isimde düzenlenmiş sahte kimlikler ile satış için paketlenmiş uyuşturucu bulundu. Mona Musa hakkında düzenlenen tutanağa göre, söz konusu kişi Festus Okey'i

farklı bir isimle tanıyor, aynı evde kalıyor ve birlikte uyuşturucu satışı yapıyorlardı. Ancak Musa karakolda susma hakkını kullanmış, ardından çıkarıldığı mahkemede tutanaktaki iddiaları reddetmiş ve kimlikleri polislin yerleştirdiğini ifade etmiştir. Nitekim bu tutanak Festus Okey'in davasında yer almamıştır.

Dava Süreci

Olayın ardından, 17 Eylül 2007 tarihinde Beyoğlu Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Festus Okey'in ölümüyle ilgili olarak, polis memuru Cengiz Yıldız hakkında bilinçli taksirle adam öldürmek suçundan iddianame hazırlanmış ve 7. Asliye Ceza Mahkemesi'ne sunulmuştur. Ancak iddianameye esas teşkil eden tutanağı Cengiz Yıldız hazırlamış ve soruşturma Cengiz Yıldız görevinde iken yapılmıştır. İddianamenin kabulüyle birlikte, 27 Kasım 2007 tarihinde ilk duruşma 7. Asliye Ceza Mahkemesi'nde gerçekleşmiştir. O sırada görevde olan Emniyet Müdürü'nün makam arabasıyla ve kalabalık bir polis grubu eşliğinde mahkemeye gelen sanık Cengiz Yıldız, savunmasında, soruşturma esnasında verdiği ifadede olduğu gibi "Siyahî şahıslar ve doğudan gelen vatandaşlar uyuşturucu yönünden daha fazla dikkat çekiyorlar." diyerek Okey ve Oga'yı, siyahî olmaları sebebiyle şüphe üzerine durdurduklarını ifade etmiştir. Duruşma sırasında Savcı Esen, gerek sanığın savunması gerek tanık beyanları ve silahın bitişik mesafeden değil de uzak mesafeden ateş aldığı sabit olması sebebiyle Yıldız'ın TCK'nın 85. maddesindeki taksirle adam öldürme suçundan değil, TCK'nın 81. maddesindeki kasten adam öldürme suçundan yargılanmasını talep etmiştir. Mahkeme heyeti de eylemin kasten adam öldürmeye dönüşme ihtimalinin bulunması karşısında görevsizlik ve dosyanın Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilmesi kararını vermiştir.

14 Şubat 2008 tarihinde Beyoğlu 4.Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmeye başlanan davanın ilk celsesinde, başta Çağdaş Hukukçular Derneği olmak üzere çeşitli insan hakları örgütlerinden gelen müdahillik talepleri reddedilmiştir. Duruşma sırasında, sanık avukatı, ölen kişinin gerçekten Festus Okey olup olmadığı yanı sıra terörist olup olmadığı araştırılmasını talep etmiştir. Duruşma sonunda, "tanıkların mahkemeye çağırılmasına, Beyoğlu asayiş büronun o tarihte onarımda olup olmadığı ve nezarethane yerine avukat görüşme odalarının kullanılıp kullanılmadığının, ayrıca nezarethane girişlerinde silahların emaneten bırakılacağı bir görevli ve emanet yerinin bulunup bulunmadığının Beyoğlu Emniyet Müdürlüğü'nden sorulmasına, ek olarak sanık avukatının "bu kişi gerçekten Festus Okey midir, terörist olabilir mi acaba? " sorusuyla birlikte kimlik tespitini istemesi üzerine, mevcut bilgiler,

yol izin belgesi eklenerek, böyle bir Nijerya vatandaşı bulunup bulunmadığının ve kimlik bilgilerinin gönderilmesi için Emniyet Müdürlüğü Interpol Daire Başkanlığı'na yazılmasına" karar verildi.

13 Mayıs 2008 tarihli ikinci celsede, Festus Okey'in kimlik belgelerinin doğru olup olmadığının Nijerya'nın yetkili adli makamlarından öğrenilmesine ve nüfus kaydının gönderilmesi için ABUHDİGM'ne yazı yazılmasına, buna ek olarak olayın, sanığın anlattığı şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğine dair dosyanın Adli Tıp Kurumu'na yollanarak rapor alınmasına karar verildi. Bu tarihten itibaren 12 Temmuz 2011 tarihine kadar gerçekleşen 11 duruşma boyunca sadece ilgili makamlara kimlik belgelerinin tespiti ve elde edilmesine dair yazı yazılması, yazıkların çevrilmesi ve cevaplarının beklenilmesi dışında bir işlem yapılmamıştır. Duruşmaların hiçbirinde esasa ilişkin değerlendirmeye geçilmemiştir. 11 duruşma boyunca müdahillik talebinde bulunanların talepleri reddedilmiş, ayrıca müdahillik talebinde bulunanlardan Güray Dağ'a, 2010'da bir TV programında sarf ettiği, "Davayı unutturup, beraat kararı verilirse temyiz eden olmayacağı için polis aklanacak. Davaya müdahil olmadığımız için temyiz etme şansımız yok. Savcının da temyiz edeceğini düşünmüyorum. Kolluk varsa yargı kendini taraf görüyor." sözleri nedeniyle 'adil yargılamayı etkileme ve hakaret' iddiasıyla dava açılmıştır.

12 Temmuz 2011 tarihli 14. celsede ise, savcı bir dahaki celsede kimlik belgelerinin mahkemeye ulaştırılmasına bakmaksızın esasa ilişkin mütalaasını vereceğini açıkladı. Yine aynı duruşmada, müdahillik talebinde bulunan kişileri temsilen duruşmada bulunan avukatların usule ilişkin yaptıkları itirazın değerlendirilmesi amacıyla verilen ara sırasında, mahkeme heyeti duruşmayı avukatlar salonda olmaksızın bitirdi. Üstelik avukatların salondan polis zoruyla çıkarılmak istenmesi, Baro Avukat Hakları Merkezi'nden temsilcilerin hazırladığı tutanak ile tespit edildi.

17 Kasım 2011 tarihli 15. celsede Festus Okey'in Güney Afrika'da yaşayan kardeşi Tochukwu Gamellah Ogu'dan (Okey) vekâletname alınarak mahkemede Av. Alptekin Ocak vekilliğinde müdahillik talebinde bulunulmuştur. Fakat mahkeme bu talebi, nüfus bilgilerinin yetersiz olması gerekçesiyle reddetmiştir. Bununla birlikte esasa ilişkin yargılama yapılmadan savcı mütalaasını vermiş ve sanığın, doğrudan kasıtlı hareket ettiğini gösteren bir kanıt bulunmadığını belirterek, "**bilinçli taksirle ölüme sebebiyet vermek**" suçundan 3 ile 9 yıl arasında hapis cezasına çarptırılmasını istemiştir. Duruşma, müdahillik talebinde bulunan kişiler hakkında tekrar mahkemeye hakaret ve adli yargılamaya müdahaleden suç duyurusunda bulunulması istemiyle 13 Aralık 2011 tarihine ertelenmiştir.

13 Aralık 2011 tarihli 16. celsede Festus Okey'in kardeşi Tochukwu Gamellah Ogu'nun göndermiş olduğu Festus'un pasaportu, doğum belgesi,

cenaze fotoğrafları Av. Alptekin Ocak ve Can Atalay tarafından mahkemeye sunulurken müdahillik talebi yinelenmiş, fakat talep bir kez daha reddedilmiştir. Buna karşılık sanık avukatı, sanık hakları kavramının altını çizirken Festus Okey'in ailesi tarafından gönderilen evraklar için "kanıtlanmamış bilgiler" demiştir. Müvekkilinin kurumun aczi hataları nedeniyle yargılandığını eklemiştir. Sanık da kurumundaki sorgu odası şartları, kameraların çalışma koşulları gibi eksiklikleri dile getirmiş ve görevini tam olarak yerine getirdiğini, hayatı boyunca pişmanlık yaşayacağını, bu olay neticesinde tüm hayatının değiştiğini söyleyerek beraatını talep etmiştir.

Yargılama sonucunda, İstanbul 21. Ağır Ceza Mahkemesi, oy çokluğuyla sanık polis memuru Cengiz Yıldız'ı bilinçli taksirle adam öldürmek suçundan 5 yıl hapis cezasına çarptırmıştır. Ancak, mahkeme heyeti tarafından bu ceza sanığın geçmişi, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki davranışları ile cezanın sanığın üzerindeki olası etkileri göz önüne alınarak 4 yıl 2 aya indirilmiştir. Öte yandan Mahkeme Heyeti Başkanı İshak Eken cezanın 2 yıl 6 ay olarak en alt sınırdan verilmesi ve onun da para cezasına çevrilmesi yönünde; üye hâkim Keskin Karakurt ise sanığın olası kasıtlı adam öldürmek suçu kapsamında kaldığı görüşünü belirterek, çoğunluğun görüşüne katılmadığı yönünde muhalefet şerhi koymuşlardır.

Cengiz Yıldız aslında Festus Okey'i vurma suçundan değil, üst araması sırasında silahla odaya girmek ve odada Okey'le yalnız kalma ihmalinden dolayı ceza almıştır. Muhalefet şerhi koyan hâkim Karakurt olayın meydana gelişine dair ifadelerdeki tutanaklardaki ve görüntülerdeki tutarsızlıklara dikkat çekerek Okey'in Yıldız'la yalnız kaldığı ana kadar hiçbir direnme ve itiraz göstermediğini, bu anda birden polis memurunun üzerine atlamasının mantık dışı olduğunu vurgulamıştır. Karakurt, muhalefet şerhinde daha da ileri giderek soruşturmadaki aksaklıklara ve kaybolan delillere değinmiş, hem Okey'in üzerinden çıktığı iddia edilen hem de daha sonraki baskınlarda ele geçirilen uyuşturucuların sonradan yerleştirildiğine dair kanaatinin oluştuğunu vurgulamıştır.

Dava süreciyle ilgili belirtilmesi gereken son nokta, Festus Okey'in kimliğinin belirlenmesinin 4 sene sürmesinin nedeninin, Nijerya tarafından kimliğin tespit edilememesi ya da Nijerya makamlarına ulaşılamaması değil, Nijerya'dan kimlik bilgilerinin hangi kurum aracılığıyla ve hangi dilde sunulmasına ilişkin yazışmaların uzaması olduğudur.

Müdahillik Talep Eden İnsan Hakları Dernekleri'nin İddia ve Görüşleri

Bu araştırma boyunca, kamuoyunda ve özellikle insan hakları alanında çalışma yürüten sivil toplum kuruluşları ve kişiler tarafından dört yıl boyunca yakından takip edilen dava sürecine dair bilgi almak amacıyla İstanbul Barosu Avukat Hakları Merkezinden Av. Ömer Kavili, Çağdaş Hukukçular Derneği'nden Av. Güray Dağ, Helsinki Yurttaşlar Derneği'nden Av. Erdal Doğan'la görüşmeler yapılmış ve İnsan Hakları Ortak Platformu'ndan Av. Hüsnü Öndül'ün Festus Okey Davası Gözlem Raporu'ndaki değerli notlarından yararlanılmıştır. Av. Öndül'ün notları, dava dosyası hakkında tüm kamuoyunun tek bilgi kaynağıdır. Çünkü dava hakkında gizlilik kararı alınmış, duruşmalara katılım engellenmeye çalışılmış ve herhangi bir müdahillik talebi kabul edilmediği için dava dosyasının içeriği kamuoyu incelemesine kapatılmıştır. Av. Öndül'ün de dava dosyasını sadece bir kere incelemesine izin verilmiştir.

Çeşitli sebeplerle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan insanlar iltica ettikleri ülkelerin gerek vatandaşları gerek kolluk güçleri tarafından ötekileştirilmekte, ırkçılık boyutlarına ulaşan ayrımcılıklara maruz kalmakta ve zaman zaman da şiddet görmektedirler. Başta Göçmen Dayanışma Ağı mensupları olmak üzere davaya katılmak isteyen taraflar, Festus Okey davasında da kamu görevlileri tarafından düzenlenen olay tutanağında, Festus ve arkadaşının şüphe üzerine durdurulmasıyla ilgili açıklamada “zenci”, “siyahi şahıs” ve “doğulu” şeklinde ırkçı, ayrımcı ve önyargılı ifadelere rastlandığına dikkat çekmekte, olayda maktulun ve arkadaşının durdurulması işleminden başlayarak bu kimselere ten renkleri sebebiyle ayrımcı ve keyfi bir müdahalede bulunulduğundan şüphe etmektedirler.

Olaydan sonra işleyen süreçte pek çok aydınlanmamış soru bulunurken, en tartışmalı hususlardan biri delillerin karartılması yönündeki iddialar olmuştur. Sanık memur Cengiz Yıldız'ın ifadesine göre, olay boğuşma esnasında silahın ateş almasıyla gerçekleşmiştir. Fakat Adli Tıp Raporu'na göre, Festus Okey boğuşma anında gerçekleşebilecek bitişik atıştan farklı bir pozisyonda silahın ateş alması sonucu ölmüştür. Avukatlar kaybolan gömleğin ve bulunamayan el swaplarının davaya müdahil olan hiçbir avukat olmadığı için mahkemenin dikkatine yeterince sunulmadığını veya gerekli araştırmaların yapılmasının istenemediğini belirtmişlerdir.

Delillerle ilgili yine bir başka önemli iddia da kamera kayıtlarının yok edildiği yönündedir. Olayın nasıl cereyan ettiğinin anlaşılabilmesi için büyük önem taşıyan kamera kayıtlarına ulaşamamaktadır. Karakolda kamera kayıtlarının bulunması gerekirken olay esnasında kameraların bozuk olduğu, o noktayı alan bir başka kameranın da bağlı olduğu bilgisayarın yeterli hafızası

olmadığından kaydın yapılamadığı, görüntüleri canlı takip eden görevlinin de o sırada kamera başında bulunmadığı rapor edilmiştir.

Avukatlar olayın sanığın ifadesinde anlattığı doğrultuda da gerçekleşmiş olabileceğini kabul ettiklerini ifade etmişlerdir, ancak adil yargılamanın gerçekleşebilmesi için sözlü ifadeleri destekleyecek somut kanıtların mutlaka davaya dâhil edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. İstanbul Barosu Avukat Hakları Merkezi'nden Avukat Ömer Kavili'nin ifadesiyle "Ceza Hukuku'nda zemin kaygandır, hikâyeyi dinler ama inanmazsınız." Bu olayda da gerek olay esnasında kameraların kayıta bulunmadığının söylenmesi ve olayı kimsenin görmemiş olması gerek sonrasında maktulun üzerindeki gömleğin kaybolması gibi birçok önemli noktadaki belirsizlik ve bu belirsizliğin bir süregelen ihmaller serisinden ziyade bilinçli olarak yaratılmasının daha muhtemel olması, sözlü ifadenin inanılabilirliğini düşürmektedir.

Olaydaki sis perdesi, soruşturma sürecinin ardından maalesef dava sürecinde de ortadan kalkmamış, aksine yargılamanın işleyişine dair büyük tartışmalar ortaya çıkmıştır. Festus Okey'in öldürüldüğü tarihten davanın karar duruşmasına kadar geçen 4 yıl boyunca esasa ilişkin yargılama yapılamamıştır. Bununla birlikte tamamen insani kaygılarla ve insan haklarının korunmasına duydukları güçlü inançla, bugüne kadar davaya müdahil olmak isteyen gerek sivil toplum kuruluşlarının müdahillik talepleri gerek bireysel başvurular sürekli reddedilmiştir. Üstelik bu kişilerin müdahillik taleplerinin reddedilmesine ek olarak haklarında adli yargılamayı etkilemek ve mahkemeye hakareten suç duyurusunda da bulunulmuştur. Türkiye'de yürürlükte olan usul hukuku kurallarına göre davaya müdahil olmak için suçtan zarar görmek şartı aranmaktadır. Dava içerisinde büyük tartışmalara yol açan hususlardan biri de bu suçtan zarar görme kavramının dar mı geniş mi yorumlanması gerektiği üzerinedir. Dar yorumda davaya müdahil olabilmek için hak ve mağduriyet ile doğrudan zarar görmek gerektiği kabul edilirken, geniş yorumda dolaylı etkilenme altında da müdahillik talebinde bulunulabileceği savunulmaktadır. Av. Ömer Kavili'nin ifadesine göre, mahkeme heyeti "gelenekselci/dar yorumla" olaydan sadece doğrudan zarar gördüğünü kanıtlayanların müdahil olabileceğini öne sürmüştür. Ancak Kavilli, bu yorumun avukatların etkin sorgulama yapma ve olayı aydınlatma imkânını elinden aldığını savunmaktadır. Davaya taraf olmak isteyen sivil toplum kuruluşlarından biri olan Helsinki Yurttaşlar Derneği'nden Av. Erdal Doğan'ın ifadesine göre, aslında müdahil olma konusunda kısıtlanma ile ilgili yaklaşım genel davalar için hatalı bir yorum değildir. Ancak, özellikle insan hakları ihlalleriyle ilgili, ırkçılığa, ayrımcılığa karşı davalarda zarar görmeyen geniş yorumlanması gerekir. Bu

vakalarda da zarar görenin sadece bireyler değil tüm toplum, hatta tüm insanlık olduğu kabul edilir. Dolayısıyla insan hakları ihlallerinin ve ayrımcılığın konu olduğu davalarda geniş yoruma ihtiyaç duyulmaktadır. Kamu vicdanının zedelenmemesi, adil yargılama ilkelerinin uygulanması için mahkemenin bu davada da geniş yorumda bulunması gerekmektedir. Türkiye’de insan hakları ihlallerinin önlenmesi ve cezalandırılmasıyla ilgili uygulamalar çok zayıftır ve hâlâ ayrımcılık ve ırkçılıkla mücadele edecek ciddi bir yasa ya da idari düzenleme bulunmamaktadır. Hâkimlerin bu alanda geniş yorum ve takdir haklarını kullanmaları, boşluğun dolması için elzem görünmektedir.

Festus Okey davası ilk olarak 2007 yılı Kasım ayında Adli Ceza Mahkemesi’nde tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu ölüme sebebiyet vermekten açılmış, fakat mahkeme heyeti sanığın o günkü savunmasını da gözeterek bunun kasten adam öldürme olabileceği gerekçesiyle görevsizlik kararı verip, dosyayı Ağır Ceza Mahkemesi’ne göndermiştir. Çağdaş Hukukçular Derneği’nden Av. Güray Dağ’ın ifadesine göre, aslında geriye dönüp bakıldığında, 4 yıllık süreçte bu davada yaşanan tek olumlu gelişme budur ve bu noktadan sonra süreci ve işleyişi kavrayabilmek oldukça güçtür. Ayrıca Av. Dağ, 4 yıl boyunca davanın esasına girilmemesiyle ilgili olarak, bu durumun polisi korumaya dönük olduğuna dair ciddi şüpheler uyandırdığını belirtmiştir. Çünkü kendisine göre Türk yargı pratiğinde bu ilk kez görülen bir durum değildir. Yargı genelde diğer kişileri devlete karşı değil, devleti kişilere karşı koruma eğilimindedir. TESEV’in gerçekleştirdiği bir araştırmaya bakıldığında, insan hakları ve devlet karşı karşıya olduğunda, “ben devletimi korurum” diyen yargıçların oranı % 60 seviyesinde çıkmaktadır. Av. Erdal Doğan’a göre, bu noktada “halkın hakimleri” değil, “devletin hakimleri” söz konusu olmaktadır.

Sanık avukatının “Bu kişinin adı Festus Okey değil, acaba terörist midir?” sorusu karşısında kimlik belgelerinin araştırılmasını isteyen mahkeme heyeti, 3,5 yıl boyunca Festus Okey gerçekten Festus Okey midir, değil midir araştırması içerisinde davanın esasına gelememiştir. Bu tutum da, sanığın lehine davanın zamanaşımına uğratılması yolunda ciddi kaygılar yaratmıştır. Aslında Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği’nin Festus Okey’e vermiş olduğu bir kimlik mevcuttur ve bu resmi bir kimliktir. Av. Erdal Doğan’a göre, bu kimliği tanımamak bir bağlamda bu kurumu da tanımamak anlamına gelmektedir. Buna karşılık Okey’in gerçekten kimliği olmayabilirdi çünkü göçmen ve mülteciler arasında böyle uluslararası geçerliliği olan bir kimliğe kavuşmak nadir görülen bir durumdur. Ancak geçerli bir kimliğe sahip olmamak, yapılmış eylemi suç olmaktan çıkarmamaktadır. Av. Güray Dağ’ın da belirttiği gibi, burada yargılanan maktulün kimliği değildir. Ortada bir fiil ve fail vardır. Dolayısıyla sanığı gerçekten yargılamak ve hak ettiği cezaya çarptırmak niyetinde bir mahkeme olsaydı bu dava açıldığı ilk yılda sonlanırdı.

Avukatlar, müdahillik taleplerinde, sanığın ifadesi ile “siyahî” ve “doğulu” olduğunu düşündükleri insanları potansiyel şüpheli görüp durduran ve aslında bu noktadan başlayarak ırkçı bir yaklaşımla hareket eden kamu görevlilerinin düşünce yapısını anlamlandırabilmenin hiçbir akli ve vicdani düzlemde mümkün gözükmediğini vurgulamışlardır. Üstelik usulsüzlüklerin önyargıyla sınırlı kalmadığının, karakolda gerçekleşen olaydan sonra karakolda o an görevli olan bütün personelin soruşturmadan el çektirilmesi ve ihmali olanların görevden uzaklaştırılması gerekirken sürecin farklı işlediğinin ve karakoldaki memurların soruşturmayı bizzat yürütmelerine imkân verildiğinin de altını çizmişlerdir. Sanığın kendisinin işlediği suçla ilgili yine kendisinin yaptığı soruşturma işleminin varlığı anlaşılır olmamaktadır. Suçu işledikten sonra sanığın aynı suçla ilgili evrak düzenlenmesi söz konusu olmuştur. Bütün bu belgeler de mahkeme tarafından kabul edilmiştir.

Dikkat edilmesi gereken bir başka husus da sanığın tutuksuz yargılanması ve görevinin başında bulunmasıdır. Bu durum Av. Güray Dağ tarafından Ceza Hukuku Usulü açısından bir facia olarak nitelendirilmektedir, çünkü kendisinin ifadesiyle, Devlet Memurları Kanunu’nda, Emniyet Teşkilatı’na İlişkin Kanun’da ve TSK’ya Dair Kanun’da şu hüküm ortaktır: Bir kamu görevlisi hakkında ağır cezalı bir suçla ilgili dava açılmışsa, o kamu görevlisinin hem terfisi durur hem de görevden el çekmesi zorunludur. Davaya konu kişi de kamu görevlisidir ve kamu görevlisi olarak delilleri karartma imkânı bulunmaktadır. Sanığın polis kimliğini kullanarak her yere ulaşabilmesi, delilleri karartma imkânı bulabilmesi ve yine kendi meslektaşları olan tanıklar üzerinde baskı kurma ihtimali göz ardı edilmemelidir. Tam da bu sebeplerle görevinden çekilmesi zorunludur. Fakat başından itibaren sanığın görevden uzaklaştırılması sağlanamamış, aksine silahına bile ancak bir yıl sonra el konulmuştur. Sanık davaya konu silahı 13 ay boyunca başka olaylarda kullanmıştır.

Ayrıca Av. Erdal Doğan’ın da belirtmiş olduğu üzere, delil karartma durumlarında, failin cinayetine ortak olmasa bile delil karartmaya yardımcı olanlar, izleri silmekle doğrudan fail gibi “fiile iştirak” ile yargılanabilmektedirler. Bu nedenle bu işe karışmış kimler varsa bu şahısların da doğrudan sanık gibi yargılanması gerekmektedir. Fakat Av. Doğan’a göre, devleti koruma ve devlette bir zayıflık oluşmaması gerektiği mantığı sebebiyle, diğer pek çok vakada olduğu gibi Emniyet’in kendi memurunu koruma refleksi söz konusudur. Nitekim, gerek sanığın görevden uzaklaştırılmaması gerek ilk duruşmada adeta gövde gösterisi yapılcasına sanığın amirlerinin makam arabasıyla duruşmaya getirilmesi ve onlarca polisin mahkeme salonunda hazır

bulunması gibi pek çok olayda bu refleks harekete geçmiş gibi gözükmektedir.

Sürecin tersine çevrilebilmesi için avukatların denediği ilk yöntem kamuoyunda olaya ilişkin farkındalık yaratarak baskı oluşturmak oldu. Bu konuda, davayı ilk gününden beri takip ederek Radikal gazetesinde haber yapan İsmail Saymaz ve kendisi de müdahillik talebinde bulunan avukat ve gazeteci Özgür Mumcu yazılarıyla oldukça başarılı oldular. Kamuoyunun konuyla ilgilenmesi bir olumlu bir de olumsuz iki sonuca yol açtı. Olumlu sonuç, benzer başka davalarda yaşanan suçun cezasız kalması ya da cüzi bir para cezası ile geçiştirilmesi gibi bir durumun kamuoyu baskısı sebebiyle bu davada yaşanmamasıdır. Olumsuz sonuç ise, davanın sadece kimlik tespiti için gerekli iki evrak sağlanamadığı için 4 yıl uzamasının kamuoyuna yansımalarının hem savcı hem de mahkeme heyeti üzerinde bir an önce esasa geçerek karar verme konusunda baskı yaratmasıdır. İki evrakı bekleyerek geçen dört senenin ardından esasa ilişkin neredeyse hiç duruşma yapılmadan aceleyle bir karar verilmiştir. Gidişatın bu yönde olduğunu anlayan avukatlar, son çare olarak aileden vekâlet alınması ve davaya müdahil olmalarının sağlanması yoluna gitmişlerdir. Aracılar yoluyla elde edilen haberlerde ailenin taraf olmak istemediği bildirilmiştir. Bu noktada ailenin ne koşullarda bu tutum içerisine girdiğini anlamaya çalışmanın önemli olduğunu ifade eden avukatlar, aileye tekrar ulaşıp, meseleyi doğrudan konuşmaya çalışmışlardır. Bu gelişme, 17 Kasım 2011 tarihli 15. duruşmadan önce gerçekleşmiştir. Festus Okey'in Güney Afrika'da yaşayan kardeşi Tochukwu Gamellah Ogu'dan vekâletname alınarak, mahkemede Av. Alptekin Ocak vekilliğinde müdahillik talebinde bulunulmuştur. Fakat mahkeme, bu isteği, araştırma yapılmasını dahi talep etmeden nüfus bilgilerinin yetersiz olması gerekçesiyle reddetmiştir. Talep, son celsede aile tarafından yollanan yeni evraklar eklenerek yinelenmesine karşılık tekrar reddedilmiştir.

İsmail Saymaz'ın Sıfır Tolerans (İletişim Yayınları, 2012) kitabında yayınladığı, Tochukwu Gamellah Ogu ile yaptığı röportajda Ogu, ailesinin daha fazla dava süreci ile ilgilenmek istemediğini ifade ediyor. Hem Türkiye'nin hukukunu iyi bilmediklerini hem de artık annesinin acısının tazelenmesini istemediğini belirten Ogu'nun röportajda vurguladığı önemli detaylardan biri, kardeşinin Türkiye'de polis tarafında öldürülmesinden sonra Nijerya'da Türkiye'ye karşı bir önyargı oluştuğu, Nijeryalıların genel olarak Türklerin kendilerini sevmediği ve kendilerine ayrımcılık yapacaklarını düşündükleri oldu.

Bu noktadan sonra avukatlar gerek sorumluların cezalandırılması gerek bu tip olayların tekrar yaşanmaması için neler yapılması gerektiğine dair değerlendirmelerinde, davadan hareketle son yıllarda polis şiddetinin neden bu kadar büyük artış gösterdiğinin incelenmesi gerektiğini vurgulamaktalar. Av. Güray Dağ'ın ifade ettiği üzere, 2 Haziran 2007 tarihinde yürürlüğe giren Polis

Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun bu artışıdaki payı yadsınamaz. 5681 sayılı kanunla polise, şiddet kullanma, şiddete başvurma, silah kullanma, doğrudan ateş etme yetkisi verilmiştir. Çağdaş Hukukçular Derneği gibi kuruluşlar ve hukukçular, kanun henüz tasarı halindeyken, yasalaşması halinde ciddi hasarlara, hak ihlallerine yargısız infazlara yol açacağına dair kaygılarını dile getirmişler ancak eleştirilere rağmen kanun yasalaşmış ve peşi sıra bu kaygılar somutlaşarak Festus Okey gibi polisin gerçekleştirdiği öldürme vakaları hızla artmıştır. Benzer olayların yaşanmaması için bu yasanın ivedilikle kaldırılması ve suçluların aldıkları cezaların caydırıcı nitelik taşıması büyük önem arz etmektedir..

Sonuç olarak, Cengiz Yıldız, gerekçeli kararın onanmasının ardından, iki yılın üzerinde ceza aldığı için polislik görevinden men edilmiştir. Kararın temyizi, ilgili polis ve amirleri hakkında suç duyurusu ve HSYK'ya şikâyet gibi yollara başvurulabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca, iç hukuk yolları tükendikten sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda bulunmanın da değerlendirme aşamasında olduğu dile getirilmektedir. Ancak şu anda, davanın savcısının sanığa verilen cezanın az olduğu gerekçesiyle başvuruda bulunduğu Yargıtay'ın vereceği karar beklenmektedir.